

Oona Savolainen

”EN KOE SAANEENI YLIOPISTOLTA MITÄÄN TIETOA”

Luokanopettajaopiskelijoiden kokemuksia yliopiston
tarjoamista valmiuksista seksuaalikasvatukseen

TIIVISTELMÄ

Oona Savolainen: ”En koe saaneeni yliopistolta mitään tietoa” - Luokanopettajaopiskelijoiden kokemuksia yliopiston tarjoamista valmiuksista seksuaalikasvatukseen

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta

Toukokuu 2023

Seksuaalisuus on osa ihmisen kehitystä kaikissa elämänvaiheissa. Koska opettajan rooli voi olla merkittävä tekijä siinä, että lapsi tai nuori saa tarvitsemansa tiedon seksuaalisuuden teemoista, on tärkeää, että kaikilla seksuaalikasvatusta tarjoavilla on riittävät valmiudet aiheiden opettamiseen. Tässä tutkimuksessa tutkittiin, millaisia alakoulun seksuaalikasvatukseen liittyviä valmiuksia maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijat kokevat yliopiston tutkinto-ohjelman tarjonnan heille. Lisäksi tutkimuksen pyrkimyksenä oli kartoittaa sitä, millaista lisätukea maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijat toivoisivat tutkinto-ohjelman tarjoavan seksuaalikasvatuksen opettamiseen. Opiskelijoiden kokemuksia tarkastelemalla oli mahdollista pohtia, miten hyvin luokanopettajan tutkinto-ohjelman opinnot valmistavat luokanopettajia edessä olevaan seksuaalikasvatustyöhön.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus, jossa tutkimusaineisto kerättiin käyttäen menetelmänä kyselylomaketta. Kyselylomakkeella pyrittiin saamaan tutkimusmateriaalia kattavasti, mutta selkeässä muodossa. Kyselylomakkeen kysymyksillä kartoitettiin sitä, millaisia valmiuksia maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijat kokevat yliopiston tutkinto-ohjelman tarjonnan alakoulun seksuaalikasvatukseen. Tutkimusaineisto kerättiin maaliskuun 2023 aikana Tampereen yliopiston maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijoilta. Kysymyksistä osa oli avoimia kysymyksiä, mikä antoi tutkittaville mahdollisuuden avata omia ajatuksiaan paremmin.

Kaikki vastanneet kokivat seksuaalikasvatuksen tärkeäksi ja suurin osa vastaajista koki heillä olevan kattavaa ja ajantasaista tietoa seksuaalikasvatuksesta. Kyselylomakkeen vastauksissa kuitenkin korostuivat kokemukset siitä, että luokanopettajan tutkinto-ohjelma ei tarjoa riittävästi valmiuksia seksuaalikasvatuksen opettamiseen. Jos aiheen tärkeäksi mieltävät opiskelijat kokevat, että yliopiston tarjoamat valmiudet seksuaalikasvatukseen eivät ole riittävät, on syytä pohtia sitä, millaisia valmiuksia on sellaisilla luokanopettajilla, joilla ei ole erityistä kiinnostusta aiheeseen.

Avainsanat: seksuaalisuus, seksuaalikasvatus, luokanopettajaopiskelijat

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	SEKSUAALIKASVATUS	6
2.1	Seksuaalisuus	6
2.2	Seksuaalikasvatuksen määritelmä.....	6
2.3	Seksuaalikasvatuksen merkitys	7
2.4	Seksuaalikasvatus opetussuunnitelmassa	9
2.5	Seksuaalikasvatus kansainvälisissä asiakirjoissa	11
2.6	Seksuaalikasvatus luokanopettajan tutkinto-ohjelmassa.....	13
3	TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSAINEISTO	14
4	TULOKSET	16
4.1	Luokanopettajan tutkinto-ohjelman seksuaalikasvatukseen tarjoama tieto	16
4.2	Opiskelijoiden toivoma tuki seksuaalikasvatukseen	18
5	POHDINTA	20
5.1	Johtopäätökset.....	20
5.2	Tutkimuksen eettisyys.....	22
5.3	Tutkimuksen luotettavuus	23
5.4	Lopuksi	24
	LÄHTEET	27

1 JOHDANTO

Seksuaalisuus on osa ihmisenä olemista (Maailman terveysjärjestö [WHO], 2010). Laadukas seksuaalikasvatus suojelee yksilöä seksuaaliselta kaltoinkohtelulta, opettaa lasta asettamaan kehonsa rajat, ehkäisee ei-toivottuja raskauksia ja seksitautien leviämistä sekä muita seksuaaliseen käyttäytymiseen liittyviä riskejä (WHO, 2010). Seksuaalisuuteen liittyvä virheellinen tieto ja vanhentuneet käsitykset ovat edelleen yleisiä ja sosiaalisen median kautta niiden on mahdollista myös levitä helposti, vaikka saatavilla olisi myös oikeaa ja luotettavaa tietoa. Joillekin ihmisen, varsinkin lapsen ja nuoren, seksuaalisuus ovat tabu, eivätkä kaikki näin ollen saa kotona tarvitsemaansa seksuaalikasvatusta. Varsinkin seksuaalisuuteen liittyvistä vaikeuksista puhuminen voidaan kokea kiusalliseksi (Seiler-Ramadas ym., 2019). Näissä tapauksissa koulu voi olla ainoa taho, joka tarjoaa luotettavaa tietoa seksuaalisuuteen liittyen.

Koska opettajan rooli voi olla merkittävä tekijä siinä, että lapsi tai nuori saa tarvitsemansa tiedon seksuaalisuuden teemoista, on tärkeää, että kaikilla seksuaalikasvatusta tarjoavilla on riittävät valmiudet aiheiden opettamiseen. Tässä tutkimuksessa tutkittiin, millaisia alakoulun seksuaalikasvatukseen liittyviä valmiuksia maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijat kokevat yliopiston tutkinto-ohjelman tarjonnan heille. Lisäksi tutkimuksen pyrkimyksenä oli kartoittaa sitä, millaista lisätukea maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijat toivoisivat tutkinto-ohjelman tarjoavan seksuaalikasvatuksen opettamiseen. Opiskelijoiden kokemuksia tarkastelemalla oli mahdollista pohtia, miten hyvin luokanopettajan tutkinto-ohjelman opinnot valmistavat luokanopettajia edessä olevaan seksuaalikasvatustyöhön.

2 SEKSUAALIKASVATUS

2.1 Seksuaalisuus

Seksuaalisuus on osa ihmisen kehitystä kaikissa elämänvaiheissa. Sitä voidaan tarkastella monista eri näkökulmista ja sille on monia määritelmiä. Yhden määritelmän mukaan seksuaalisuus voidaan jakaa biologiseen, psykologiseen ja sosiaaliseen seksuaalisuuteen, ja siihen sisältyy biologinen sukupuoli, sukupuoli-identiteetti, sukupuoliroolit, seksuaalinen suuntautuminen, erotiikka, mielihyvä, seksuaalisuhteet sekä lisääntyminen (WHO, 2010). Ihmiset ilmaisevat seksuaalisuuttaan eri tavoin elämänvaiheesta ja yksilöstä riippuen. Seksuaalisuuden ilmenemismuotoja seksuaalisuuden harjoittamisen lisäksi ovat esimerkiksi ajatukset, halut ja asenteet (Terveystieteiden tutkimuskeskus [THL], 2020).

Peruskoulun arjessa seksuaalisuus nähdään pääosin positiivisena asiana ja nuoria halutaankin ohjata siihen liittyvissä päätöksissä (Bildjuschkin, 2016, THL). Seksuaalisuudella on monia eri ilmenemismuotoja, mikä vaatii seksuaalikasvatustajalta ymmärrystä lapsen ja nuoren kehitysvaiheista (WHO, 2010). Nykyisin seksuaalisuudesta on mahdollista keskustella myös ennalta ehkäisevästi seksuaaliterveyttä edistäen, sillä seksuaalisuutta ei nähdä enää niin suurena tabuna kuin ennen (WHO, 2010). Avoin ilmapiiri koulussa voikin tukea lapsen tai nuoren seksuaalisuuden täyttä kehittymistä (Vilkka, 2010).

2.2 Seksuaalikasvatuksen määritelmä

Seksuaalikasvatusta voi määritellä monilla tavoilla. Seksuaalikasvatusta voidaan kuvata yhdistelmäksi oppimiskokemuksia, joiden tavoitteena on edistää seksuaaliterveyttä tukevaa käyttäytymistä (Lameiras-Fernández ym., 2021). Seksuaalikasvatusta on virallista ja epävirallista (Oinonen & Susineva, 2019). Esimerkiksi koulujen tarjoama seksuaalikasvatus on virallista ja se perustuu tutkittuun tietoon. Epävirallisella seksuaalikasvatuksella tarkoitetaan kodin ja

vanhempien tekemää kasvatustyötä. Nuoren kehitykselle sekä virallinen että epävirallinen seksuaalikasvatus ovat tärkeitä ja ne täydentävät toisiaan (Oinonen & Susineva, 2019). Seksuaalikasvatuksella pyritään tarjoamaan tietoja ja taitoja erilaisista seksuaalisuuden teemoista, kuten seksuaalisesta kehittymisestä, seksuaaliterveydestä ja -oikeuksista. Laadukkaalla seksuaalikasvatuksella voidaan siis tukea yksilön kehitystä, suojata seksitaudeilta, edistää onnistunutta raskauden suunnittelua, sekä suojella yksilöä seksuaaliselta kaltoinkohtelulta. Nämä kaikki tekijät puolestaan tukevat yksilön seksuaalista hyvinvointia, joka auttaa luomaan seksuaalista identiteettiä ja myönteistä kehosuhdetta (Santalahti, T. Terveyskirjasto, 2018).

Laadukas seksuaalikasvatus huomioi lapsen tai nuoren kehitystason sekä tieto- ja taitopohjan. Seksuaalikasvatuksen tulisi ennakoida lapsen tai nuoren kehitystä, eli tietoa tulisi olla tarjolla jo ennen kuin aihe on täysin ajankohtainen. (Oinonen & Susineva, 2019.) Ikätasoon sopiva seksuaalikasvatus tarjoaa lapselle tai nuorelle paikkaansa pitävää ja puolueetonta tutkittua tietoa, joka auttaa yksilöä kehittymään omien rajojensa tiedostamisessa, tunteiden säätelyssä sekä seksuaaliterveyden edistämässä (Bildjuschkin, 2015, THL). Seksuaalikasvatuksen ajoittaminen sopivaan ajankohtaan voi olla kuitenkin haastavaa yksilöiden eri tahtisen kehityksen sekä eriävän aiheeseen liittyvän kiinnostuksen määrän vuoksi (Seiler-Ramadas ym., 2019).

2.3 Seksuaalikasvatuksen merkitys

Kuten edellä mainittu, seksuaalikasvatuksella voidaan suojella yksilöä seksuaaliselta kaltoinkohtelulta. 9.-luokkalaisille tehtävän kouluterveyskyselyn mukaan tytöistä 10–13 prosentilla ja pojista 3–4 prosentilla on seksuaalisen hyväksikäytön kokemuksia (Tiitinen, A. Terveyskirjasto, 2022). Tämä ei ole kuitenkaan linjassa sen kanssa, että vuosina 2017–2018 Suomessa annettiin 450 tuomiota lapseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta (Yle, 2019). Ylen selvityksen mukaan hyväksikäyttö on yleisintä netissä ja tekijöistä suurin osa on miehiä. Osa uhreista on etsinyt tietoa netistä seksistä ja seksuaalisuudesta, mikä korostuu etenkin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohdalla (Yle, 2019). Tämä osoittaa sen, että lapset ja nuoret haluavat tietoa, mikä voi johtaa siihen, että sitä etsitään tuhoisin seurauksin. Tämä on myös osoitus siitä, että

seksuaalikasvatuksen tulee olla ajantasaista sekä seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden huomioivaa.

Suomen yleisin seksitauti on klamydia. Seksuaalikasvatuksesta huolimatta vuonna 2021 Suomessa todettiin 16 790 klamydiatartuntaa, mikä on suurin koskaan tilastoitu määrä (THL, 2021). Näistä tartunnoista 79 % oli 15–29-vuotiailla. 28 % kaikista naisten tartunnoista ja 13 % miesten tartunnoista oli alle 20-vuotiailla. Kun vertailee klamydian, tippurin, kupan ja hiv:n esiintyvyyden vaihtelua Suomessa viimeisen 10 vuoden ajalta, tartunnoissa ei ole tapahtunut laskua, vaan joidenkin esiintyvyys on jopa noussut (THL, 2021). Seksitautien määrän kasvu ei ole vain Suomen ilmiö, vaan vastaavaa on havaittu myös ainakin muualla Euroopassa sekä Yhdysvalloissa (Seiler-Ramadas ym., 2019). Seksitaudit ovat vakavia sairauksia, vaikka ne olisi mahdollista hoitaa. Klamydia on usein oireeton ja saattaa aiheuttaa jopa lapsettomuutta. Hiv puolestaan voi hoitamattomana kehittyä AIDSiksi, mutta hoitotasapainossa se ei tartu edes suojaamattomassa yhdynnässä (Hivpoint, 2023). Huolimatta siitä, että seksitautien hoito on kehittynyt, on huolestuttavaa, ettei tautien määrä ole vähentynyt. On tärkeää tarjota jo nuorille tietoa siitä, miten seksitaudit tarttuvat, miten niiltä suojaudutaan, mitä haittoja ne aiheuttavat ja miten hakeudutaan seksitautitestiin.

Seksitautien esiintyvyyttä voi selittää se, että kondomin lisäksi on paljon ehkäisykeinoja, jotka eivät kuitenkaan suojaa seksitaudeilta. Nuorille saattaa ei-toivottu raskaus olla mahdollisia seksitauteja merkittävämpi pelonaihe, jolloin ehkäisytablettien käyttö voidaan kokea kondomia turvallisempina ja vähemmän kiusallisena ehkäisykeinona (Seiler-Ramadas, 2019). Tätä selitystä tukisi myös se, että raskaudenkeskeytyksien määrä on Suomessa laskenut, erityisesti 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä (THL, 2022). Laskeva trendi raskaudenkeskeytystilastoissa on osoitus siitä, että raskauksien ehkäisystä osataan huolehtia aiempaa paremmin. Vaikka nuoret osaisivatkin huolehtia raskauden ehkäisystä, on tärkeää tarjota seksuaalikasvatuksen muodossa tietoa siitä, miten tulee toimia, jos ehkäisy pettää.

Fyysisten seurausten lisäksi seksuaalisella toiminnalla voi olla merkittäviä henkisiä seurauksia. Kuten edellä mainittu, lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia tilastoidaan vuosittain satoja, eivätkä kaikki tapaukset tule edes ilmi. Seksuaalinen väkivalta voi aiheuttaa posttraumaattisen stressihäiriön eli PTSD:n

tai hyperseksuaalista käyttäytymistä (Cacciatore, Porras & Kalland, 2020). Seksuaalinen hyväksikäyttö ei aina sisällä pakottamista ja se voi pohjautua luottamussuhteeseen uhrin ja tekijän välillä. Sosiaalinen media tarjoaa nykyään entistä enemmän kanavia siihen, että uhria voidaan lähestyä ja valmistella seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Tällaista systemaattista lapsen tai nuoren lähestymistä kutsutaan groomingiksi (Bildjuschkin, 2015, THL). Uhrilla ei ole välttämättä riittävä ymmärrystä tilanteeseen liittyen, tai tapahtunut voi aiheuttaa häpeän ja syyllisyyden tunteita, jolloin uhri haluaa salata tapahtuneen hyväksikäytön (Cacciatore, Porras & Kalland, 2020). Seksuaalisen hyväksikäytön lisäksi lapsi tai nuori voi päätyä kokemaan seksuaalisia asioita myös suostumuksellisesti niin etteivät rikoksen tunnusmerkit täyty. Aikainen seksuaalinen kokemus voi aiheuttaa jälkikäteen katumuksen tunteita ja tunteen siitä, ettei ollut vielä valmis seksuaaliselle kokemukselle (Wesche yms., 2017).

2.4 Seksuaalikasvatus opetussuunnitelmassa

Kaiken opetuksen perustana myös alakoulussa on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet [POPS], 2014). Tässä asiakirjassa ei ole selkeästi tai yksiselitteisesti määrätty, millä luokilla tai missä oppiaineessa seksuaalikasvatuksen teemoja tulisi käsitellä. Seksuaaliterveyden käsite tulee opetussuunnitelman perusteissa esille vasta 7.–9. luokan terveystiedon opetuksen tavoitteissa. Seksuaaliterveys on kuitenkin jo varhaislapsuudessa vaikuttava asia, vaikka se merkitseekin lapsen elämässä eri asioita kuin myöhemmin nuoruudessa ja aikuisuudessa.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin on perusopetuksen tehtävään ja yleisiin tavoitteisiin kirjattu, että perusopetus ”lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta” (POPS, 2014). Perusopetuksen opetussuunnitelmaan on myös kirjattu yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvään osioon, että oppiva yhteisö tukee oppilaita identiteetin rakentumisessa ja, että opetuksen lähestymistavan tulee olla sukupuolitietoinen.

”Peruskouluaikana oppilaiden käsitys omasta sukupuoli-identiteetistä ja seksuaalisuudesta kehittyy. Oppiva yhteisö edistää arvoillaan ja käytänteillään sukupuolten tasa-arvoa ja tukee oppilaita oman identiteetin

rakentumisessa. Opetus on lähestymistavaltaan sukupuolitietoista. Yhteisö rohkaisee oppilaita tunnistamaan omat mahdollisuutensa sekä suhtautumaan eri oppiaineisiin, tekemään valintoja ja sitoutumaan opiskeluun ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja. Oppimisympäristöjä, työtapoja ja opetusmateriaaleja valitsemalla ja kehittämällä luodaan näkyvyyttä inhimillisen moninaisuuden arvostamiselle.” (POPS, 2014)

Sukupuolitietoinen lähestymistapa opetukseen vaatii opettajalta riittävää ja ajantasaista tietotaitoa. Lisäksi perusopetuksen opetussuunnitelmassa on useita mainintoja siitä, miten opetuksen tavoitteena on tukea oppilaan turvallista kasvua ja kehitystä. Seksuaalikasvatus on oleellinen osa näitä tavoitteita, kuten myös tavoitetta siitä, että oppilaiden tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta lisätään. Yhtenä perusopetuksen keskeisenä tavoitteena on tukea oppilaan kasvua ihmisyyteen, mikä sisältää pyrkimyksen rauhaan ja oikeudenmukaisuuteen. Perusopetus myös ohjaa ihmisarvon loukkaamattomuuteen ja se rakentuu ihmisoikeuksien kunnioittamiselle. Hyvä seksuaalikasvatus on yksi osatekijä näissä pyrkimyksissä, sillä ymmärrys ihmisten erilaisuudesta on oleellinen osa ihmisyyteen kasvua.

Seksuaalikasvatuksen teemat näkyvät etenkin myös ympäristöoppi-oppiaineen tavoitteissa ja sisällöissä osana terveystietoa. Opetussuunnitelmassa on kaikille oppiaineille määritelty niiden tehtävät ja ympäristöopin yhtenä tehtävänä on:

”Terveystiedon kannalta keskeistä on oppia ymmärtämään terveyttä tukevia ja suojaavia tekijöitä ympäristössä ja ihmisten toiminnassa, ja edistää terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta tukevaa osaamista.” (POPS, 2014)

Seksuaalikasvatus on yksi keino edistää terveyttä ja hyvinvointia. Opetussuunnitelmassa on määritelty myös oppiainekohtaiset tavoitteet ja sisällöt. Ympäristöopin ensimmäisenä keskeisenä sisältöalueena 3.–6. luokalle on mainittu:

”S1 Minä ihmisenä: Sisältöjä valitaan siten, että ne liittyvät ihmisen rakenteeseen ja keskeisiin elintoimintoihin sekä ihmisen kasvun ja kehityksen eri vaiheisiin. Sisällöissä kiinnitetään huomiota kehityksen ajankohtaisiin muutoksiin ja niiden yksilöllisen luonteen ymmärtämiseen. Käsitellään ikäkauden mukaisesti seksuaalista kehitystä ja ihmisen lisääntymistä.” (POPS, 2014)

Ympäristöopin ensimmäisessä keskeisessä sisältöalueessa on määritelty biologian opetuksen kannalta oleellisia asioita, kuten ihmisen rakenne ja elintoiminnot, mutta siihen on sisällytetty myös seksuaalikasvatusta. Kyseisen sisältöalueen mukaan oppilaiden tietämys seksuaalisesta kehityksestä kertyisi aina ikäkauteen sopivalla tavalla, mutta usein seksuaalikasvatus tulee käsittelyyn vasta viidennellä luokalla. Tällöin seksistä ja seksuaalisuudesta puhuminen tulee uutena ja jännittävänä asiana esimurrosikäisille, jolloin aihe saattaa herättää hämmennystä ja nolottaa. Mikäli seksuaalisuutta käsiteltäisiin avoimesti ja oikeilla termeillä jo alakoulun ensimmäisiltä luokilta tai jopa varhaiskasvatuksesta asti, voitaisiin seksuaalisuus nähdä luontaisena osana ympäristöopin tunteja, eikä sitä nähtäisi yhtä jännittävänä ja kiusallisena asiana.

2.5 Seksuaalikasvatus kansainvälisissä asiakirjoissa

Maailman terveysjärjestö eli WHO on vuonna 2010 julkaissut suositellut standardit seksuaalikasvatukselle Euroopassa. Kyseisessä asiakirjassa on määritelty kootusti taulukossa, millaisia tietoja, taitoja ja asenteita eri ikäryhmille tulisi tarjota seksuaalikasvatukseen liittyen, jotta lasten ja nuorten seksuaalisuus voi kehittyä tyydyttävällä tavalla. Asiakirjan mukaan seksuaalikasvatus sisältää fyysisiin, emotionaalisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin näkökohtiin liittyviä kysymyksiä ja se edellyttää myönteistä suhtautumistapaa seksuaaliseen hyvinvointiin. Onnistuneelle seksuaalikasvatukselle on edellytyksenä avoin, mutta ennen kaikkea turvallinen, ilmapiiri. (WHO, 2010)

Asiakirjan taulukossa on eri ikävaiheiden aiheet jaettu pääaiheisiin ja sivuaiheisiin, sekä edelleen sen mukaan, onko aihe uusi vai syventääkö se aiemmassa ikävaiheessa käsiteltyä aihetta. Tässä asiakirjassa on kirjattu, että 6–9-vuotiaille tulisi jo kertoa kehon muutoksista, kuten kuukautisista ja ejakulaatiosta, sekä yksilöllisistä eroista kehityksessä. Pääaiheina lapselle kerrottavista ja opetettavista asioista on mainittu esimerkiksi myös hellyys, seksi mediassa, seksuaalisuuden myönteiset vaikutukset hyvinvointiin, rajojen asettaminen ja omista kokemuksista, toiveista ja tarpeista puhuminen. Lisäksi lasta on autettava tuntemaan vastuuta omasta hyvinvoinnistaan, kunnioittamaan eri arvoja ja elämäntyyplejä sekä ymmärtämään, mitä on ”hyväksyttävä” seksi

(WHO, 2010). Näistä aiheista monet ovat sellaisia, jotka tulevat suomalaisessa seksuaalikasvatuksessa tyypillisesti esiin vasta myöhemmin.

Myös 9–12-vuotiaille WHO:n asiakirjassa määritellyt standardit tarjoaisivat lapsille ja nuorille tietoa seksuaalisuuteen liittyen aikaisemmin, kuin mihin suomalaisessa kulttuurissa on totuttu. Pääaiheina lapsille kerrottavissa ja opetettavissa asioissa on listattu esimerkiksi erilaiset ehkäisyvälineet ja niiden käyttö, ensimmäinen seksuaalinen kokemus, sukupuolinen suuntautuminen, nuorten seksuaalisesta käyttäytymisestä, seksuaalisen hyväksikäytön yleisyys ja sen eri tyypit ja avun hakeminen sekä tietoisien päätösten tekeminen seksuaalisten kokemusten hankkimisesta tai olla hankkimattomuudesta. Asenteiden suhteen 9–12-vuotiaita tulisi asiakirjan mukaan auttaa esimerkiksi suhtautumaan myönteisesti sukupuolten tasa-arvoon ja oikeuteen valita kumppani vapaasti, ymmärtämään ja hyväksymään kehojen muutoksia ja eroja, sekä ymmärtämään, että seksuaalisuus on oppimisprosessi. (WHO, 2010)

Asiakirja kokonaisuudessaan painottaa seksuaalisuuden turvallista toteuttamista, tasa-arvoisia ihmissuhteita ja seksuaalisten kokemusten suostumusperustaisuutta, sekä suosittelee seksuaalikasvatuksen tarjoamista ennen kuin aihe on täysin ajankohtainen lapsen tai nuoren elämässä. Vaikka asiakirjassa mainitaan perinteiseen seksuaalikasvatukseen liittyvät aiheet, kuten ehkäisyn tärkeys ja kehon ulkoiset muutokset, on huomioon otettu laajemmin se, mitä kaikkea seksuaalisuus pitää sisällään ja, että myös kulttuuri, uskonnot ja media vaikuttavat yksilön kokemukseen omasta seksuaalisuudesta. Seksuaalisuus näytetään positiivisessa valossa ja kaikille kuuluvana asiana, mutta huomioon otetaan myös se, että seksuaalisuutta voidaan ilmentää monilla tavoilla, eivätkä kaikki halua kokea asioita samalla tavalla ja samoina ajankohtina. Tällainen seksuaalisuuden monimuotoisen ilmentymisen käsittely saattaa seksuaalikasvatuksessa jäädä huomiotta, mikäli painotuksena ovat vain kehon fyysiset muutokset, eikä seksuaalisuuden henkisiä ulottuvuuksia nähdä yhtä merkittävinä aiheina.

Yhdistyneiden kansakuntien eli YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa on määritelty oikeuksia, jotka kaikilla sopimuksen allekirjoittaneiden maiden lapsilla tulee olla. Kyseisen sopimuksen artiklan 13 mukaan lapsella on oikeus vastaanottaa kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia. Lisäksi artiklassa 19 on määritelty, että sopimusvaltioiden tulee suojella lasta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta,

mukaan lukien seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Artiklassa 34 puolestaan ”sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta”. (YK, 1989) Lapsen ikäkauden mukainen seksuaalikasvatus edistää näiden oikeuksien toteutumista ja näin myös kyseisen yleissopimuksen noudattamista.

2.6 Seksuaalikasvatus luokanopettajan tutkinto-ohjelmassa

Luokanopettajan tutkinto-ohjelman monialaisiin opintoihin sisältyy eri oppiaineisiin syventymistä. Ympäristöoppi-opintojakson osaamistavoitteina on esimerkiksi, että opiskelija ”ymmärtää ympäristöopin tiedonalojen didaktisia erityispiirteitä ja käsitteenmuodostusta sekä kasvatuksellisia tavoitteita” sekä ”hallitsee ympäristöopin opetussuunnitelman tavoitteet ja sisällöt”. Ympäristöopin kasvatuksellisiin ja sisällöllisiin tavoitteisiin kuuluu osana seksuaalikasvatus, joten myös luokanopettajaopiskelijoiden suorittaman ympäristöoppi-opintojakson tulisi tarjota valmiuksia siihen liittyen.

Liikunnan opintojaksolla on puolestaan osaamistavoitteena, että opiskelija ”saa valmiuksia tukea oppilaan fyysistä, sosiaalista ja psyykkistä toimintakykyä monipuolisen liikunnanopetuksen avulla”. Vaikka seksuaalikasvatus sisältyy pääasiallisesti ympäristöopin sisältöihin, on se myös yhtenä tekijänä oppilaan kokonaisvaltaisen toimintakyvyn tukemisessa.

Luokanopettajan tutkinto-ohjelman pakollisten opintojaksojen lisäksi Tampereen yliopistolla on keväällä 2023 tullut kurssitarjontaan uutena vapaasti valittavana kasvatustieteiden syventävänä teemajaksona Sukupuolitietoinen kasvatus -opintojakso. Kyseisen opintojakson osaamistavoitteisiin kuuluu esimerkiksi sukupuolen moninaisuuden tunnistaminen sekä sukupuolen intersektionaalisuuden tarkastelu. Kuitenkin, koska kurssi on ollut toteutuksessa vasta ensimmäistä kertaa, ei kaikilla tämän tutkimuksen kyselylomakkeeseen vastanneilla ole ollut mahdollisuutta vielä valita kurssia.

3 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSAINEISTO

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus, jossa tutkimusaineisto kerättiin käyttäen menetelmänä kyselylomaketta. Laadullinen tutkimus oli perusteltua siksi, että tutkimus pyrki selvittämään opiskelijoiden kokemuksia eikä tavoitteena ollut tilastolliset yleistykset. Kyselylomakkeella pyrittiin saamaan tutkimusmateriaalia kattavasti, mutta selkeässä muodossa. Kyselylomake aineistonkeruumenetelmänä ei jätä mahdollisuutta selvittää kysymystä tai oikaista väärinymmärrystä enää vastausvaiheessa (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tämän vuoksi kysymykset pyrittiin muotoilemaan niin, ettei niihin jäänyt monitulkinnaisuuden mahdollisuutta. Kyselylomakkeen kysymyksillä kartoitettiin sitä, millaisia valmiuksia maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijoilla on alakoulun seksuaalikasvatukseen. Lisäksi tutkittiin sitä, millaisiksi maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijat kokevat luokanopettajan tutkinto-ohjelman tarjoamat valmiudet alakoulun seksuaalikasvatukseen. Kysymyksistä osa oli avoimia kysymyksiä, mikä antoi tutkittaville mahdollisuuden avata omia ajatuksiaan.

Koska tutkimuksen tavoitteena oli tutkia niitä valmiuksia, jotka luokanopettajan tutkinto-ohjelma tarjoaa, oli perusteltua tutkia opintojensa loppuvaiheessa olevia opiskelijoita. Maisterivaiheen opiskelijoille on ehtinyt kertyä jo suuri osa siitä tiedosta, mitä opinnot tarjoavat, mutta työn ohessa kasvavaa kokemusta ei ole yleensä ehtinyt kertyä pitkältä ajanjaksolta.

Tämän tutkimuksen tutkimusongelma oli: Millaisiksi maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijat kokevat valmiutensa alakoulun seksuaalikasvatuksen opettamiseen?

Tutkimusongelman lisäksi tutkimusta ohjasi kaksi tutkimuskysymystä:

1. Millaisiksi maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijat kokevat luokanopettajan tutkinto-ohjelman seksuaalikasvatukseen tarjoaman tiedon?

2. Millaista tietoa maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijat toivoisivat tutkinto-ohjelman tarjoavan?

Tutkimuskysymykset tarjosivat tutkimusongelman kannalta erilaista tietoa. Ensimmäinen tutkimuskysymys antoi tietoa siitä, millainen kokemus opiskelijoilla itsellään on tutkinto-ohjelman tarjoamista valmiuksista seksuaalikasvatukseen. Toinen tutkimuskysymys tutki sitä, millaisia mahdollisia parannuskohtia yliopiston tarjoamissa valmiuksissa seksuaalikasvatuksen opettamiseen on.

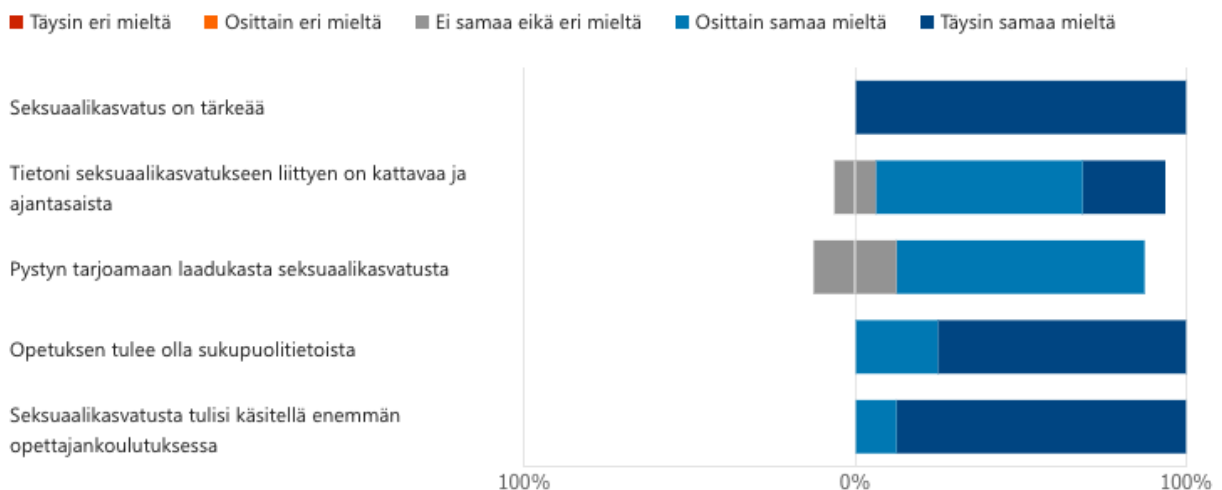
Tutkimus rajattiin koskemaan vain Tampereen yliopiston luokanopettajaopiskelijoita, jotta pystyttiin selvittämään kokemuksia tutkinto-ohjelman tarjoamista valmiuksista seksuaalikasvatukseen paikallisesti. Mikäli aineistoa olisi kerätty myös muiden yliopistojen luokanopettajaopiskelijoilta, olisivat kokemukset ja vastaukset voineet olla erilaisia. Tutkimusaineisto kerättiin vuoden 2023 maaliskuun aikana Tampereen yliopiston maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijoilta. Aineisto kerättiin kyselylomakkeella, joka sisälsi sekä avoimia kysymyksiä että monivalintakysymyksiä. Tutkimukseen osallistujat tavoitettiin Tampereen yliopiston luokanopettajien ainejärjestön Telegram-ryhmän kautta. Ryhmässä jaettiin linkki tutkimuksen kyselylomakkeeseen ja kerrottiin lyhyesti, millaisesta tutkimuksesta on kysymys. Kyselyyn vastasi kahdeksan henkilöä.

Tutkimusaineisto jaoteltiin teemoittelun avulla, koska siten pystyttiin vertailemaan teemojen esiintymistä aineistossa (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Kyselylomakkeella kerätystä aineistosta pyrittiin etsimään tutkimusongelman ja -kysymysten kannalta oleellinen materiaali. Kerättyjä vastauksia tarkasteltiin ja niistä pyrittiin etsimään yhteneviä piirteitä, joita ryhmittelemällä aineistoa pystyttiin analysoimaan.

4 TULOKSET

4.1 Luokanopettajan tutkinto-ohjelman seksuaalikasvatukseen tarjoama tieto

Kyselylomakkeella selvitettiin vastaajien asenteita 5-portaisen Likert-asteikon väittämillä, joihin vastattiin sen mukaan, kuinka samaa mieltä väittämän kanssa oltiin. Kaikki vastaajat olivat 'täysin samaa mieltä' siitä, että seksuaalikasvatus on tärkeää. Omien seksuaalikasvatukseen liittyvien tietojen kattavuuden ja ajantasaisuuden suhteen oltiin pääosin 'osittain samaa mieltä', mutta myös 'täysin samaa mieltä' ja 'ei samaa eikä eri mieltä'. Suurin osa vastaajista oli 'osittain samaa mieltä' siitä, että pystyvät tarjoamaan laadukasta seksuaalikasvatusta. Suurin osa oli 'täysin samaa mieltä siitä', että opetuksen tulee olla sukupuolittietoista, loput vastaajat olivat väitteestä 'osittain samaa mieltä'. Vastaajista yksi oli 'osittain samaa mieltä' siitä, että seksuaalikasvatusta tulisi käsitellä enemmän opettajankoulutuksessa, muut vastaajat olivat 'täysin samaa mieltä'.

Kuva 1

Vastanneiden kokemus opetussijaisuuksista vaihteli sijaisuuksien tekemättömyydestä parin viikon sijaisuuksiin, mutta yleisimmin sijaisuudet olivat olleet yksittäisiä päivän sijaisuuksia. Seksuaalikasvatuksen opettamisesta kokemusta oli muutamalla vastaajalla joko opetusharjoittelusta tai -sijaisuuksista. Kokemukset seksuaalikasvatuksen opettamisesta olivat olleet jännittäviä, mutta kuitenkin positiivisia. Esiin nousi kuitenkin myös kokemus valmiiden materiaalien vähäisyydestä.

”Kokemus oli yllättävän positiivinen, vaikka olen aiheen kokenut aikasemmin hieman kuumottavaksi (ja kiusalliseksi?). Olen siis kerran vastailut oppilaiden anonyymeihin kysymyksiin seksuaalisuudesta. Koko luokka kuunteli todella tarkkaavaisesti ja hiljaa koko ajan, ja olivat aidosti kiinnostuneita aiheista!”

Ne kyselyyn vastaajat, jotka olivat jo päässeet opettamaan seksuaalikasvatusta, kertoivat opettamisen itsessään olleen positiivinen kokemus. Näitä vastauksia yhdisti myös se, että myös oppilaat olivat kokeneet aiheet kiinnostaviksi.

Kaikki vastanneet kokivat seksuaalikasvatuksen tärkeäksi ja suurin osa vastaajista koki heillä olevan kattavaa ja ajantasaista tietoa seksuaalikasvatuksesta. Kyselylomakkeen vastauksissa kuitenkin korostuivat kokemukset siitä, että luokanopettajan tutkinto-ohjelma ei tarjoa riittävästi valmiuksia seksuaalikasvatuksen opettamiseen. Kyselylomakkeella kysyttiin, miten seksuaalikasvatuksen teemoja on käsitelty luokanopettajan tutkinto-ohjelman pakollisissa opinnoissa.

Ei juuri mitenkään. En muista muuta kuin yksittäisiä irrallisia mainintoja, mutta niihin ei ole paneuduttu sen syvällisemmin. Liikunnan kurssilla puhuttiin sukupuolesta ja sen moninaisuudesta hieman, mutta vain pintaraapaisuna.

Kaikki kyselyyn vastanneista kokivat, että seksuaalikasvatuksen teemoja ei ole käsitelty pakollisten opintojen aikana, kuin korkeintaan ohimennen liikunnan ja äidinkielen monialaisissa opinnoissa.

”Ei juurikaan ole käsitelty pakollisilla kursseilla. Ehkä kirjallisuuskasvatuksessa puhuttu siitä, että voi tehdä kirjavalintoja sukupuolitietoisesti. Ja liikunnassa tyttö-poika -jakojen purkamisesta.”

Muutama vastaaja kertoi, että jollain yksittäisellä kurssilla on voitu mainita sukupuolisensitiivisyys, sukupuolitietoisuus tai sukupuolen moninaisuus, mutta

näistäkin maininnoista oltiin epävarmoja. Yksi vastaaja muisteli, että jollain kurssilla olisi mainittu opetussuunnitelmassa olevan maininta sukupuolisensitiivisyydestä. Kyselyyn vastanneet ovat kokeneet opinnoissansa olleet mahdolliset maininnat seksuaalikasvatuksen teemoista irrallisina muusta opetuksesta, sillä näihin mainintoihin ei ole syvennyt tarkemmin.

4.2 Opiskelijoiden toivoma tuki seksuaalikasvatukseen

Kyselylomakkeella kysyttiin, ovatko vastaajat syventäneet tietämystään seksuaalikasvatuksesta vapaasti valittavien kurssien avulla. Suurin osa vastaajista totesi, ettei aika riitä siihen, että kaikkiin aiheisiin syvenyttäisi vapaaehtoisesti. Aikataulujen ohella toinen syy siihen, miksei vapaasti valittavilla kursseilla ole päätetty syventyä seksuaalikasvatuksen teemoihin, on se, ettei ole ollut tarjolla siihen sopivaa kurssia tai siitä ei ole ollut tietoa helposti saatavilla.

”Lukujärjestykseni on täytynyt muilla tärkeillä ja kiinnostavilla aihealueilla vapaavalintaisten kurssien osalta. Kaikkea ei vain kerkiä opiskelemaan!”

Osa vastaajista kertoi kuitenkin osallistuneensa uudelle Sukupuolitietoinen kasvatus -kurssille tai syventäneensä osaamistaan muuten aiheen tärkeyden vuoksi. Sukupuolitietoinen kasvatus -kurssi oli koettu mielenkiintoisena ja hyödyllisenä lisänä opintoihin, vaikka yksi kurssi ei pystykään kattamaan kaikkia aiheeseen liittyviä teemoja.

”Olen tällä hetkellä sukupuolitietoisella kurssilla (syventävä opintojakso), jossa käsitellään paljon näitä teemoja. Muuten oikeastaan pakollisissa opinnoissa ei ole käyty seksuaalikasvatusta.”

Kyselylomakkeessa oli myös mahdollisuus kertoa, mihin seksuaalikasvatuksen teemoihin toivoisi lisää tukea opintojen aikana. Vastaajista kaikilla oli sellainen kokemus, ettei seksuaalikasvatukseen liittyviä teemoja ole käsitelty luokanopettajan tutkinto-ohjelman pakollisten opintojen aikana kuin vain ohimennen. Enemmän tukea toivottiin etenkin seksuaalikasvatuksen opettamiseen kokonaisuutena.

”Ylipäättään siihen kokonaisuutena! Kaikki tietoni on tällä hetkellä mahtavalta harjoitteluopettajaltani, mutta en koe saaneeni yliopistolta mitään tietoa.”

Yksi vastaaja oli saanut kaiken opintojensa aikana seksuaalikasvatuksesta kertyneen tietonsa opetusharjoittelun aikana, eikä kokenut yliopiston tarjonneen valmiuksia aiheen opetukseen. Toinen aineistosta esille noussut asia mihin toivottiin tukea, oli se, miten seksuaalikasvatus toteutetaan käytännössä.

”Varmaan yleisesti vain siihen, miten lähestyä aiheita oppilaiden kanssa. Tilanteet ja aihe saattaa jännittää osaa oppilaista. Haluaisin luontevia ja monipuolisia keinoja teeman käsittelyyn jokaisen ikäryhmän kanssa.”

Seksuaalikasvatuksen aiheiden lähestyminen halutaan pitää luontevana osana opetusta niin, että myös opetustavat ovat monipuolisia. Konkreettisia apukeinoja kaivattiin myös siihen, miten seksuaalikasvatusta käsittelevillä oppitunnilla pidetään asiallinen linja ja luodaan turvallinen ilmapiiri.

”Ehkä yleisen turvallisen ja avoimen tilan luominen luokkaan? Oikeastaan kaikki aiheeseen liittyvä on tervetullutta opinnoissa.”

Luokassa halutaan pitää avoin ilmapiiri seksuaalikasvatuksen teemoja käsitellessä. Myös opetuksen sopeuttamiseen ikäryhmälle sopivaksi, etenkin seksistä puhuttaessa, toivottiin lisää tukea, sillä oppilaiden tietämys voi olla huomattavan eri tasoista.

”Seksuaalisen suuntautumisen käsittelyyn. Seksistä keskusteluun ikätasoisesti, kiinnostus ja tietämys on oppilailla hyvinkin eritasoista. Miten puuttua asiattomaan seksuaalisanaston viljelyyn luokassa.”

Lisäksi seksuaalisen suuntautumisen käsittelyyn opetuksessa toivottiin lisää tukea. Luokassa halutaan myös ehkäistä asiattoman seksuaalisanaston käyttöä oppilaiden keskuudessa, mikä on osa turvallisen ilmapiirin luomista luokassa.

5 POHDINTA

5.1 Johtopäätökset

Kyselyn tulokset osoittavat, että vastaajat kokivat, ettei luokanopettajan tutkinto-ohjelma tarjoa valmiuksia seksuaalikasvatuksen opettamiseen. Tämä on ristiriidassa sen suhteen, että tutkinto-ohjelman tulee tarjota valmiudet eri oppiaineiden sisältöjen hallintaan. Kun luokanopettajan monialaisten opintojen ympäristöopin yhtenä osaamistavoitteenakin on, että opiskelija ”hallitsee ympäristöopin opetussuunnitelman tavoitteet ja sisällöt”, voidaan todeta, ettei tämä osaamistavoite täyty, ellei opiskelijalla ole tarvittavia tietoja ja taitoja myös seksuaalikasvatuksen teemoista. Opetussuunnitelman epätarkkojen seksuaalikasvatukseen liittyvien mainintojen vuoksi on kuitenkin haasteellista määritellä, mitkä ovat seksuaalikasvatuksen opettamiseen tarvittavat tiedot ja taidot.

Vaikka opiskelijoilla olisi hallussa teoreettinen osaaminen, kaipasivat kyselyyn vastanneet seksuaalikasvatuksen opettamiseen käytännössä lisää apua. Opetuksen suhteuttaminen ikäryhmälle sopivaksi voi olla haastavaa johtuen oppilaiden eri tasoisesta kehityksestä sekä kiinnostuksesta seksuaalikasvatuksen teemoja kohtaan. Jos seksuaalikasvatuksessa yritetään löytää yksi kaikille sopiva ajankohta teemojen käsittelyyn, ollaan väistämättä siinä tilanteessa, että joillekin tarvittava tieto tulee myöhässä ja joillekin ajoissa niin, ettei tietoa osata vielä nähdä itselle merkityksellisenä. Tämän vuoksi seksuaalikasvatuksen aiheita tulee käsitellä hienotunteisesti ja oppilaita kuunnellen. Turvallinen ilmapiiri seksuaalikasvatuksen suhteen, minkä luomiseen toivottiin tukea opinnoissa, voi rohkaista oppilaita kysymään itseä pohdituttavista asioista (Bildjuschkin, 2015, THL).

Ne kyselyyn vastanneet, jotka olivat päässeet opettamaan seksuaalikasvatusta, olivat kokeneet, että siihen liittyvät teemat kiinnostavat myös oppilaita. On siis tärkeää, että aiheesta on tarjolla riittävästi

paikkansapitävää tietoa ja luokkaan luodaan sellainen ilmapiiri, jossa on tilaa kysymyksille ja uteliaisuudelle, sillä jos tietoa ei ole tarjolla, sitä etsitään itse. Tämä saattaa johtaa siihen, että löydetään väärää tai vanhentunutta tietoa. Pahimmillaan kiinnostavan aiheen tutkiminen voi ohjata lapsen tai nuoren haitallisille sivustoille tai jopa altistaa hyväksikäyttöryityksille (Cacciatore ym., 2020).

Yksi kyselyyn vastannut toivoi lisää tukea seksuaalisen suuntautumisen käsittelyyn. Seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden käsittely voi aiheuttaa ristiriitoja luokkatilanteissa ja opettaja voi kokea painostusta oppilaiden vanhempien puolelta, sillä kaikki eivät välttämättä koe esimerkiksi sukupuoli-identiteetistä puhumista merkittävänä asiana (Hurst ym., 2023). Riittävän tiedon tarjoaminen aiheesta kiinnostuneille on kuitenkin tärkeää, sillä seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret ovat alttiimpia seksuaalisen käyttäytymisen aiheuttamille riskeille, kuten seksitaudeille ja seksuaaliselle hyväksikäytölle (Epps ym., 2021).

Tutkimusaineistoa analysoidessa huomio kiinnittyi erityisesti siihen, kuinka yhteneväisiä vastaukset olivat. Kaikki kyselyyn osallistuneet pitivät seksuaalikasvatusta tärkeänä. Vastanneet kokivat myös pääosin omat tietonsa seksuaalikasvatuksen teemoista kattaviksi ja ajantasaisiksi. Tästä huolimatta vastaajat toivoivat lisää opintojen aikaista tukea moniin eri seksuaalikasvatuksen aiheisiin. Jos ne opiskelijat, jotka kokevat tietonsa seksuaalikasvatuksesta hyviksi, toivovat lisää tukea opintojen aikana, voidaan vain pohtia, kuinka paljon tukea tarvitsisivat ne opiskelijat, jotka eivät koe tietojensa seksuaalikasvatuksesta olevan kattavia.

Kyselyn vastaukset antoivat viitteitä siitä, että työelämään siirtyessä tuoreilla luokanopettajilla ei ole välttämättä lainkaan kokemusta seksuaalikasvatuksen opettamisesta. Tämä voi aiheuttaa haasteita turvallisen ilmapiirin luomisessa luokkatilanteessa, sekä aiheuttaa kiusallisia hetkiä, mikäli opettaja ei tunne oloaan mukavaksi ja aiheen opettamista luonnolliseksi osaksi opetustyötä. Lisäksi, mikäli luokanopettajat eivät saa opintojensa aikana uutta ajantasaista tietoa, voivat heidän tietonsa olla vanhentuneita ja näin ollen heidän tarjoamansa seksuaalikasvatus ei välttämättä ole kyllin laadukasta (Bildjuschkin, 2015, THL). Yläkoulussa seksuaalikasvatusta käsitellään pääasiassa terveystieto-oppiaineessa, jota voi opettaa ainoastaan lisäkoulutuksen saaneet

opettajat. Sama ei päde kuitenkaan alakoulussa opetettavaan ympäristöoppi-oppiaineeseen. Tästä huolimatta osa opettajista hankkii lisäkoulutusta eri toimijoiden koulutuksista (Bildjuschkin, 2016, THL).

Syytä on kuitenkin miettiä, olisiko perusopetuksen opetussuunnitelmassa tarpeellista määritellä paremmin se, millaista seksuaalikasvatuksen tulee alakoulussa olla, missä oppiaineissa sitä tulisi käsitellä ja miten siihen liittyviä teemoja tulisi käsitellä eri luokka-asteilla. Mikäli seksuaalikasvatuksen teemat olisivat paremmin esillä perusopetuksen opetussuunnitelmassa, voisi luokanopettajan tutkinto-ohjelmaa ohjata luontevammin siihen suuntaan, että se tarjoaisi tarvittavat valmiudet myös seksuaalikasvatuksen opettamiseen.

5.2 Tutkimuksen eettisyys

Ennen tutkimusaineiston keruuta tulee huolehtia tarvittavista luvista ja suostumuksista (Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK, 2023). Näin ollen kyselylomakkeella kerätyn tutkimusmateriaalin Forms-tiedoston yhteydessä oli tietosuojailmoitus eikä kyselylomaketta voinut lähettää eteenpäin ilman, että oli vastannut lukeneensa tietosuojailmoituksen sekä antavansa luvan tietojensa käyttöön tutkimuksessa. Näin ollen kaikille vastaajille on ollut tarjolla tietoa liittyen tutkimuksen tietosuojasuuteen. Lisäksi tietosuojailoituksessa oli vastaajille tieto siitä, mitkä heidän oikeutensa ovat heistä kerättyihin tietoihin liittyen, sekä se, mihin heidän tulee olla yhteyksissä, mikäli he epäilevät, että heidän henkilötietojaan käsitellään vastoin tietosuojalainsäädäntöä.

Kyselylomakkeella kerättyä tietoa eivät käsitelleet ulkopuoliset henkilöt. Kerätty tieto hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Tutkimukseen osallistuvien anonymiteettia on suojeltu siten, että kyselylomakkeella ei kerätty sellaisia tietoja, jotka olisi mahdollista yhdistää tiettyyn henkilöön ja jotka eivät ole tutkimuksen kannalta oleellisia. Koska henkilötietojen keräämiselle tulee olla tutkimuksellinen tarve (Tietoarkisto, 2023), ei lomakkeella kysytty myöskään tutkittavien ikää tai sukupuolta.

Koska tutkimuksen kohteena olivat Tampereen yliopiston opiskelijat, ei erillistä tutkimuslupaa tarvittu vaan jokainen antoi suostumuksena tutkimukseen yksilönä. Tutkimuksen alussa siitä tehtiin riskiarvio. Siinä tutkittavien tunnistaminen oli pääasiallinen riski, mutta riskin minimoimiseksi

kyselylomakkeella kerättävien henkilötietojen suhteen tehtiin tarkkoja rajoituksia. Toinen mahdollinen riski tutkimuksen eettisyyden kannalta oli se, että vastaamisen vapaaehtoisuus jäisi epäselväksi. Tätä riskiä pyrittiin minimoimaan sillä, että tutkimusaineistoa kerätessä painotettiin tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta. Lisäksi kyselylomakkeella huolehdittiin siitä, että kaikilta vastaajilta saatiin suostumus heidän vastauksiensa luottamukselliseen käsittelyyn. Tutkimusaineistoa kerätessä pyrittiin huolehtimaan siitä, että kaikilla vastaajilla on riittävästi tietoa tutkimuksen luonteesta ja ymmärrystä siitä, mihin tarkoitukseen tutkimusaineisto kerättiin.

Laadullinen tutkimus ei kuitenkaan pyri tilastollisiin yleistyksiin (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Siitä huolimatta on tutkimuksen eettisyyttä tarkastellessa huomioitava myös se, että kerätty aineisto oli pieni. Pieni aineisto vaikuttaa tutkimuksen laatuun, mutta tämä on pyritty huomioimaan aineistoa käsiteltäessä. Kyseessä on kuitenkin opinnäytetyö, jolloin aineiston koko on muutenkin pääsääntöisesti vähäinen (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

5.3 Tutkimuksen luotettavuus

Aineisto kerättiin ainoastaan Tampereen yliopiston luokanopettajaopiskelijoilta. Näin ollen tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää koskemaan muita suomalaisia yliopistoja. Tutkimuksen otanta oli myös huomattavan pieni, vain kahdeksan henkilöä, joten sen yleistettävyyttä koskemaan kaikkia Tampereen yliopiston luokanopettajaopiskelijoita ei ole mahdollista. Pienen otannan vuoksi kyselyn tuloksiin on myös syytä suhtautua kriittisesti. Tutkimus antaa kuitenkin suuntaa siitä, millaiseksi Tampereen yliopiston luokanopettajaopiskelijat kokevat ne valmiudet, jotka tutkinto-ohjelma tarjoaa heille alakoulun seksuaalikasvatuksen opettamiseen liittyen.

Kaikki vastaajista kokivat seksuaalikasvatuksen tärkeäksi, joten voidaan päätellä, että seksuaalikasvatus teemana on voinut houkutella vastaajiksi sellaisia henkilöitä, jolle aihe on entuudestaan tuttu tai tärkeä. Tämä vaikuttaa suoraan tutkimusaineistoon ja näin ollen myös tulosten yleistettävyyteen. Tutkimustulokset voisivat olla hyvin erilaiset, mikäli tutkittavien joukko olisi ollut erilainen. Tutkimusta toteutettaessa on kuitenkin annettu mahdollisuus vastata

kyselylomakkeeseen, joten myös eriävien näkemysten esittäminen olisi ollut halukkaille mahdollista.

Oma asennoituminen tutkittavaan aiheeseen vastasi myös sitä, millaiseksi tutkimukseen osallistuneet kokivat aiheen. Olen itse luonut tutkimusasetelman ja olen myös sen tulkitsija, mikä vaikuttaa tämä tutkimuksen luotettavuuteen ja puolueettomuuteen (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Mielestäni seksuaalikasvatus on tärkeää, eikä sitä käsitellä tarpeeksi luokanopettajan tutkinto-ohjelman pakollisissa opintokokonaisuuksissa. Tarve tutkimukseen kumpusikin siitä tunteesta, että omasta mielestäni seksuaalikasvatuksen teemoja tulisi käsitellä enemmän opintojen aikana. Tutkimuksessa olen pyrkinyt tiedostamaan omat subjektiiviset ajatukseni tutkimuksen aiheeseen liittyen ja pyrkinyt käsittelemään aihetta objektiivisesta näkökulmasta.

Aineistonkeruumenetelmänä kyselylomake oli sopiva suhteessa siihen, että kandidaatin tutkielma ei ole kovin laaja tutkimus. Jälkikäteen ajateltuna kuitenkin haastattelu voisi tarjota enemmän ja laajemmin tutkimusaineistoa ja antaisi tutkimushenkilöille mahdollisuuden avata ajatuksiaan perusteellisemmin. Haastattelua tutkimusmenetelmänä käyttäen olisi siis mahdollista toteuttaa laajempi tutkimus samasta aihepiiristä.

5.4 Lopuksi

Jatkotutkimuksena tälle tutkimukselle voisi tutkia tarkemmin sitä, miten luokanopettajat opettavat seksuaalikasvatusta alakoulussa käytännössä. Tämä voisi tuoda tietoa siitä, miten ajantasaista luokanopettajien tieto on ja millaisen ikätasoon sopivan tietopohjan oppilaat saavat seksuaalikasvatuksen teemoista. Toinen mahdollinen näkökulma olisi tutkia sitä, millaiseksi yliopiston opettajat kokevat seksuaalikasvatuksen teemojen esiin tulemisen luokanopettajan tutkinto-ohjelman eri vaiheissa. Tämä tutkimus on keskittynyt opiskelijoiden kokemuksiin tutkinto-ohjelman tarjoamista valmiuksista, joten voisi olla mielenkiintoista selvittää, miten asia koetaan toisesta näkökulmasta.

Tämä tutkimus jakaa opiskelijoiden kokemuksia siitä, että luokanopettajan tutkinto-ohjelma ei tarjoa riittäviä valmiuksia seksuaalikasvatuksen opettamiseen. Jos aiheen tärkeäksi mieltävät opiskelijat kokevat, että yliopiston tarjoamat valmiudet seksuaalikasvatukseen eivät ole riittävät, on syytä pohtia

sitä, millaisia valmiuksia on sellaisilla luokanopettajilla, joilla ei ole erityistä kiinnostusta aiheeseen liittyen. Vaikka tarjolla on vapaavalintainen teemajakso liittyen sukupuolitietoiseen kasvatukseen, on todennäköistä, että sen valitsevat sellaiset opiskelijat, joilla on jo ennestään tietämystä aiheesta, eivätkä sellaiset opiskelijat, jotka ehkä hyötyisivät eniten kyseisestä kokonaisuudesta.

Kuten aiemmin todettu, seksuaalisuudella on monia ulottuvuuksia. Näiden hallinta ja täten myös laadukkaan seksuaalikasvatuksen tarjoaminen, vaatii asiaan perehtymistä ja taitoa puhua seksuaalisuuden eri teemoista ymmärrettävästi ja ajantasaisesti. Koulun tarjoamalla seksuaalikasvatuksella voi olla suuri merkitys lapsen tai nuoren turvallisen kehityksen tukemisessa, joten on huolestuttavaa, miten vähän luokanopettajaopiskelijat saavat opintojensa aikana tukea niin laajan aihealueen hallinnan takaamiseksi.

LÄHTEET

- Bildjuschkin, K. (2016). Terveystiedon opettajien ja oppilashuollon käsityksiä seksuaalisuudesta, sen kohtaamisesta ja seksuaaliterveyden opettamisesta peruskoulussa. Kumita-tutkimus. 2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Bildjuschkin, K. (toim.) (2015). Seksuaalikasvatuksen tueksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Cacciatore, R., Porrás, K. & Kalland, M. (2020). "Safe Body-Emotion Education and Sexuality Education." Teoksessa Korpilahti, U., Kettunen, H., Nuotio, E., Jokela, S., Nummi, VM. & Lillsunde, P. (toim.) *Non-Violent Childhoods – Action Plan for the Prevention of Violence against Children 2020–2025*, 176–190. Ministry of Social Affairs and Health 2020:34.
- Epps, B., Markowski, M. & Cleaver K. (2021). A Rapid Review and Narrative Synthesis of the Consequences of Non-Inclusive Sex Education in UK Schools on Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Questioning Young People.
- Hivpoint (2023). Saatavissa <<https://hivpoint.fi/hivin-hoito/>>, luettu 10.5.2023
- Hurst, J. L., Widman, L., Brasileiro, J., Maheux, A. J., Evans-Paulson, R. & Choukas-Bradley, S. (2023). Parents' attitudes towards the content of sex education in the USA: Associations with religiosity and political orientation.
- Lameiras-Fernández M., Martínez-Román R., Carrera-Fernández M. V. & Rodríguez-Castro Y. (2021). Sex Education in the Spotlight: What Is Working? Systematic Review.
- Oinonen, M. & Susineva, A. (2019). Seksuaalikasvattajan käsikirja. Helsinki: Trinket.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. (2014). Opetushallitus.
- Santalahti, T. (2018). Nuorten seksuaalinen hyvinvointi, seksuaaliterveyskäyttäytyminen ja niiden uhkatekijät. Terveyskirjasto.

- Seiler-Ramadas, R., Mosor, E., Omara, M., Grabovac, I., Schindler, K., Niederkrotenthaler, T. & Dorner, T. E. (2019). 'We're going around the subject' improving sex education and adolescents' awareness of sexually transmitted infections: a qualitative study.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2022). Raskaudenkeskeytykset 2021.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2020). Seksuaalisuuden ja sukupuolen sanasto.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2021). Tartuntataudit Suomessa 2021.
- Tietoarkisto. (2023). Tunnisteellisuus ja anonymisointi. Saatavissa <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/aineistonhallinta/tunnisteellisuus-ja-anonymisointi/>>, luettu 17.4.2023
- Tiitinen, A. (2022). Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Terveyskirjasto.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (uudistettu laitos). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK. (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.
- Vilkkä, H. (2010). Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. PS-kustannus.
- Wesche, R., Kreager, D. A., Lefkowitz, E. S. & Siennick, S. E. (2017). Early sexual initiation and mental health: A fleeting association or enduring change?
- WHO (Maailman Terveysjärjestö). (2010). Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille.
- YK. (1989). YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.
- Yle. (2019). *Parikymppiset vonkaavat seksiä, sukulaiset koskettelevat ja keski-ikäiset ehdottelevat*. Saatavissa <<https://yle.fi/a/3-10665414>>, luettu 10.5.2023